

O LJUBAVI, IZNOVA

(Srećko Horvat: *Radikalnost ljubavi*, preveo s engleskog Dušan Maljković, Laguna, 2015)

Ovdašnja publika ima priliku da pročita *slovo ljubve* „jednog od najuzbudljivijih glasova svoje generacije“, Srećka Horvata. Čitalački podsticajna kombinacija s obzirom na to da je, sa jedne strane, reč o filozofu, a oni su, kako svedoči tradicija evropskog mišljenja, neskloni refleksiji o ljubavi i, sa druge strane, o intelektualcu i aktivisti levičarske orijentacije – podatak koji nešto upućenijem čitaocu već formira horizont očekivanja. Ne bi trebalo, uostalom, prenebregnuti ni činjenicu globalnih okvira u kojima deluje autor i unutar kojih ima živu recepciju, te knjizi pristupiti kao najaktuelnijem „fragmentu ljubavnog govora“.

Prvi susret sa knjigom *Radikalnost ljubavi*, ili bolje rečeno, sa njenim koricama, iznenađujući je. Naime, na naslovnoj strani nas očekuje kič ilustracija, srce kao jedna u nizu karika lanca. Poprilično banalna asocijacija na, pojednostavljeno kazano, zarobljenički status ljubavi (izuzmemo li da srce može da bude i metonimija čoveka) u savremenom svetu i na ideju o neophodnosti njenog oslobađanja. Na poledini pak, u stilu senzacionalističkih blurbova koji nam obećavaju da će nam se život zasigurno promeniti kada pročitamo knjigu na čijim koricama su tiskani, Slavoj Žižek poručuje da je reč o knjizi koja će od svakog komunista napraviti ljubavnika, a od svakog ljubavnika komunistu.

Nije da smo nolitostalgični za avangardnim rešenjima na „komunističkim“ izdanjima u jugoslovenskom izdavaštvu krajem dvadesetih i tridesetih godina prošlog stoleća, ali se nameće pitanje da li je zaista bilo nužno ovo jeftino marketinško vabljenje čitalaca? Da li je narativ o ljubavi zaista neophodno upakovati u celofan da bi se „zagolicala“ čitalačka mašta? Možemo se zapitati kom tipu implicitnih čitalaca je serviran „slatkiš“ sa naslovnice – ljubavnicima ili komunistima? Nije li ulančano srculence, u stvari, vizuelni eufemizam Žižekove bauk izjave, odnosno Horvatove radikalnosti ljubavi, suptilno zavođenje čitalaca koje namerava, u krajnjem ishodu, da ih izvede na barikade?

U uvodnom eseju autor obaveštava čitaoce o ciljevima svog istraživanja. Naime, konstatujući da danas izostaje „ozbiljna rasprava o ljubavi“, Horvat ističe da je knjiga zamišljena kao prilog „debati koja izostaje“. Međutim, pitanje je na šta se odnosi ozbiljnost čije odsustvo autor nastoji da nadomesti. Ozbiljno shvatanje predmeta rasprave? Horvat više nego ozbiljno doživljava i uvažava predmet svog promišljanja. Ozbiljnost analitičkog zahvata, metodoloških perspektiva ili obima istraživanja? Ozbiljnost te vrste, nažalost, nije vrlina *Radikalnosti ljubavi*. Uostalom, Horvat je svestan da je „ponuđena refleksija samo mali korak na putu koji stoji pred nama, možda ništa više od predigre“ (12). I zaista je to ponajbolje određenje knjige, ako već nije reč o autorskoj maski skromnosti i skrušenosti.

Ključni koncepti u Horvatovoj analizi su ljubav, želja, telo, otpor, sloboda, solidarnost i revolucionarno delovanje. Oko ovih koncepata se, poput koncentričnih krugova, u sinhronoj ravni, rasprostiru britke autorove analize aktuelnih „proleća“ i „jeseni“ (Okupiraj Volstrit, Trg Sintagma, Tahrir, Taksim itd.), dok dijahronijska spirala dotiče Oktobarsku revoluciju, slučaj Če Gevare, Iransku revoluciju, '68. godinu. Ono što knjigu čini posebno provokativnom jeste misaona tradicija u koju se Horvat upisuje i iz koje izrasta – socijalistički, komunistički, revolucionarni projekti ljubavi. *Radikalnost ljubavi* je vid njihovih kritičkih komentara, rezimea, štivo pisano bezmalo u duhu vodiča za početnike.

Za autora nema dileme ljubav *ili* revolucija. Horvatova anamneza epohe i dijagnoza u skladu su sa repertoarom kritike neoliberalizma sa levih pozicija. „Nema svesti o tome da ne možemo zamisliti bolji i drugačiji svet, a da opet ne izmislimo ljubav“ (26). Iako bismo ovom stavu mogli prigovoriti određenu dozu frivolnosti u prenebregavanju složenih, pa i mučnih ekonomsko-političkih konstelacija u koje je upletena i ljubav, zasigurno je da ona jeste jedan od testera revolucionarnog stava. Ono što povezuje ljubav i revoluciju je dinamična struktura, neophodnost rizikovanja i stalna reinvenija. Trajektorijum ponovnog osmišljavanja ljubavi, na tragu Remboovog stiha *L'amour est à réinventer, on le sait* koji je i lajtmotiv knjige, Horvat pronalazi u reaktuelizaciji vitalnih strategija revolucionarnog stava i praktikovanja ljubavi.

Iako je pojam ljubavi u Horvatovoj analizi katkad dvosmislen, te vodi zabuni (granica između romantične ljubavi i ljubavi prema revoluciji nije uvek jasna), njena precizna istorizacija ipak otvara prostor konstruktivnog dijaloga. Horvat kroz niz primera pokazuje da seks i slobodna ljubav po scenariju '68. danas više nisu subverzivni. Radikalnost ljubavi se ogleda u opiranju neoliberalnoj permisivnosti koja računa na umnožavanje privida slobode, egocentrizam i solipsistički konzumerizam. Badjuov „komunizam udvoje“ u temelju je Horvatove nanovo osmišljene ljubavi, koja je za francuskog filozofa etičko osećanje *par excellence*. Ako se i zapitamo zašto čitati *Radikalnost ljubavi* posle, recimo, spisa Aleksandre Kolontaj ili Če Gevarine memoaristike i pisama ili, nadasve, Badjuove *Pohvale ljubavi*, kojoj Horvatova knjiga duguje mnogo više nego što reference upućuju, neki od razloga su zasigurno natuknice i poveznice iz različitih oblasti koje vrcaju tekstem (film, muzika, književnost, politički programi, filozofske rasprave, pop kultura), interkulturalna i transnacionalna perspektiva u sagledavanju stvari, dinamična misao sklona zanimljivim digresijama. Težinu svoje ideje autor gradi u misaonoj prodornosti, a ne stilskoj neprokrčivosti. Ličan je i intiman, naglašeno zainteresovan i prijatno neobjektivan.

Na primeru biografija uzornih revolucionara, Lenjina i Če Gevare, dve oprečne paradigme odnosa ljubavi i revolucije, svoju koncepciju oblikuje i Horvat. Hvatajući se ukoštac sa problemom žrtvovanja i susprezanja želje i libidalne energije, te konfliktom dužnosti i supererogacije, Horvat ih razrešava na površan, neadekvatan način. Evo primera. Posvetiti se istovremeno ljubljenom i Revoluciji predstavlja, kaže on, radikalnost ljubavi. Međutim, iz dalje analize proishodi da je žrtvovanje romantične ljubavi, kao što je to učinio Če, pretpostavivši revolucionarne zadatke ljubavi i dužnosti prema ženi i deci, ipak neophodno. Autor naposletku konstatuje da, ako su revolucija i ljubav prave, na (neophodnu) žrtvu i ne treba gledati kao na žrtvu. Tek tako.

Sličnom *deus ex machina* postupku autor pribegava i na koncu knjige. Uporedivši ljubavni odnos unutar svetog trojstva i odnos između ljubavnika revolucionara, Srećko Horvat se zapitao zašto boga, taj hrišćanski *summum bonum*, ne bismo naprosto zvali Revolucija. Ovim retorskim pitanjem on volšebno zatvara knjigu. U njegovoj nonšalantnosti mogla bi se prepoznati skoro pa nepodnošljiva doza arogancije, budući da ključno pitanje zašto ljudi nisu revolucionari, odnosno radikalni ljubavnici, ostaje bez odgovora.

Možemo samo da zaključimo da će *Radikalnost ljubavi* od komunista možda i napraviti ljubavnike, a od ljubavnika, nažalost, zasigurno neće napraviti komuniste.